

XX ASR O‘RTALARIDAGI KOREYA ANTROPOLOGIYASINI TARIXIYLASHTIRISH: VINCENT S.R. BRANDTNING STEREOSKOPIK YONDASHUVI

Anvar Soatovich Shosaidov

Tadqiqotchi, o‘qituvchi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

E-mail: anvar.shosaidov1988@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola XX asr o‘rtalarida Koreya antropologiyasini tahlil qilish va uni tarixiy kontekstda qayta ko‘rib chiqishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda Vincent S.R. Brandtning stereoskopik yondashuvi asosiy vosita sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv orqali Koreya jamiyati va madaniyatining o‘ziga xosliklarini ko‘p qirrali tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Brandtning yondashuvi ijtimoiy jarayonlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi va Koreya madaniyatining global antropologiya rivojlanishiga ta’sirini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Koreya antropologiyasi, XX asr, Vincent S.R. Brandt, stereoskopik yondashuv, madaniyat, ijtimoiy jarayonlar, tarixiy kontekst, global antropologiya.

HISTORICIZING KOREAN ANTHROPOLOGY IN THE MID- TWENTY CENTURY: VINCENT S.R. BRANDT'S STEREOSCOPIC APPROACH

Anvar Soatovich Shosaidov

Researcher, teacher

Tashkent State University of Oriental Studies

E-mail: anvar.shosaidov1988@gmail.com

Abstract: This article focuses on analyzing and revisiting mid-20th century Korean anthropology within its historical context. The study highlights Vincent S.R. Brandt's stereoscopic approach as a key framework. This approach enables a multifaceted analysis of Korean society and culture, emphasizing its unique characteristics. Brandt's methodology provides deeper insights into social processes and illustrates the impact of Korean culture on the broader development of global anthropology.

Keywords: Korean anthropology, 20th century, Vincent S.R. Brandt, stereoscopic approach, culture, social processes, historical context, global anthropology.

ИСТОРИЗАЦИЯ КОРЕЙСКОЙ АНТРОПОЛОГИИ В СЕРЕДИНЕ XX ВЕКА: ВИНСЕНТ С.Р. СТЕРЕОСКОПИЧЕСКИЙ ПОДХОД БРАНДТА

Анвар Соатович Шосаидов

Исследователь, преподаватель

Ташкентский государственный университет востоковедения

Электронная почта: anvar.shosaidov1988@gmail.com

Аннотация: Данная статья посвящена анализу корейской антропологии середины XX века и её переосмыслению в историческом контексте. В центре исследования находится стереоскопический подход Винсента С.Р. Брандта. Этот подход позволяет многогранно анализировать особенности корейского общества и культуры. Методология Брандта способствует более глубокому пониманию социальных процессов и демонстрирует влияние корейской культуры на развитие мировой антропологии.

Ключевые слова: корейская антропология, XX век, Винсент С.Р. Брандт, стереоскопический подход, культура, социальные процессы, исторический контекст, мировая антропология.

“Mening o‘z ishonchim shuki, vaqt o‘tishi bilan antropologiya tanlov oldida qoladi: yo u tarix bo‘ladi, yo hech narsa bo‘lib qoladi”

(Frederik Uilyam Meytland)

Kirish.

Ushbu so‘zlar dastlab o‘tgan asrning boshida o‘qilgan ma’ruzada aytilgan bo‘lsa-da, u keyinchalik ko‘proq mashhurlikka erishdi. Bunga sabab, ushbu fikrni oradan bir necha o‘n yillar o‘tib, o‘sha fan sohasining yetakchi vakillaridan biri o‘z ma’ruzalarida ko‘tarib chiqqanidir. Bu olim **E.E. Evans-Pritchard** bo‘lib, u

o‘zining 1950-yilda Oksford universitetida o‘qigan **"Ijtimoiy antropologiya: o‘tmish va hozirgi zamon"** nomli **Marett ma’ruzasida** hamda 1961-yilda Manchester universitetida o‘tkazgan **“Antropologiya va tarix”** mavzusidagi ma’ruzasida Meytlandning g‘oyasini qo‘llab-quvvatlagan.

Evans-Pritchardning fikricha, **“ijtimoiy antropologiya tarixiy tasvirning bir turi”** bo‘lib, bu statusni tan olgani ma’qul bo‘lardi. Bu qarashni u ikki fan — tarix va antropologiya o‘rtasida ba’zi qarshiliklarga sabab bo‘lganiga qaramay, ilgari surdi. Uning fikricha, ijtimoiy antropologiya o‘zini tabiiy fanlarga emas, balki **gumanitar fanlarga** yaqinroq deb hisoblasa, bu ikki soha o‘rtasida o‘zaro foydali muloqot yuzaga kelishi mumkin edi. Bunday muloqot tufayli tarixchilar, ayniqsa faqat voqealarning o‘zini tasvirlashdan zavq oladiganlar emas, balki ijtimoiy jarayon va naqsh (pattern) haqida chuqurroq fikr yuritadigan tarixchilar ham antropologik tushunchalardan foydalangan bo‘lardi.

Bu ikki fan o‘rtasidagi yaqinlashuv haqida ko‘plab ilmiy maqolalar va asarlar yozilgan. Shunday bo‘lsa-da, Evans-Pritchardning asosiy fikri amalda g‘olib bo‘ldi, deb aytishga asos bor. Chunki hozirgi davr antropologlari orasida tarixiy bilimlarni e’tiborsiz qoldirish yoki ularga bepisand munosabatda bo‘lish odati deyarli yo‘q bo‘lib ketdi. Biroq Evans-Pritchardning antropologiyani qayta ko‘rib chiqish orqali ko‘rgan **“haqiqatan ham empirik bo‘lish imkoniyati”** hali to‘liq amalga oshirilgan emas. Ayniqsa, bu imkoniyat o‘tmish antropologiyalarini o‘zlari tarixiy jarayon sifatida o‘rganishga kelganda hamon dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Asosiy qism.

XX asr o‘rtalaridagi Amerika antropologiyasining Koreya bo‘yicha tarixiy ko‘rib chiqilishi:

Ushbu maqola XX asrning o‘rtalarida Amerika ijtimoiy va madaniy antropologiyasining Koreyaga oid yondashuvini kengroq tarixiy baholash uchun kirish qismi sifatida mo‘ljallangan. Sanalarga kelsak, bu davr 1945-yildan 1960-yillarning oxirigacha bo‘lgan tadqiqotlarni qamrab oladi, lekin oxirgi davrning www.sharqjurnali.uz

chegaralari aniq emas. Tadqiqot yo‘nalishi bo‘yicha esa ushbu maqola Janubiy Koreya qishloqlarining asosiy etnografik ma’lumotlarini taqdim etishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni ko‘rib chiqadi. Bu izlanishlar ko‘pincha nisbatan uzoq muddatli daliliy tadqiqotlarga asoslangan bo‘lib, o‘sha paytda tobora rivojlanib borayotgan va deyarli bir xil maqsadlarga ega bo‘lgan Koreya akademik antropologiyasi bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega bo‘ldi.

Bunday yondashuvda, Koreya urushi davrida amalga oshirilgan ayrim antropologik tadqiqotlar ko‘rib chiqilmaydi, chunki bu tadqiqotlar asosan instrumental (amaliy) maqsadlarni ko‘zlagan va shoshilinch tarzda o‘tkazilgan edi. Biroq, biografik imkoniyatlar nuqtai nazaridan, o‘sha davrning ko‘plab amerikalik antropologlari o‘zlarining Koreya bilan bog‘liq asosiy tajribalarini urush yillari va undan oldin Janubiy Koreyaning AQSh tomonidan ishg‘ol qilinishi paytida orttirishgan. Bu jihatdan, urushdan oldingi davrda Koreya bo‘yicha faoliyat yuritgan amerikalik antropologlar orasida ham avlod o‘ziga xosligi mavjud bo‘lgan. Bu tendensiya keyinchalik Tinchlik korpusi (Peace Corps) orqali antropologik faoliyatni boshlagan olimlar orasida ham davom etdi.

Ismlar va shaxslar nuqtai nazaridan, ushbu davrning asosiy vakillari sifatida quyidagilar tilga olinadi:

- **Nancy Abelman** - Janubiy Koreyaning madaniy modernizatsiyasi bo‘yicha tadqiqotlar qilgan.
- **Laurel Kendall** - Koreya shamanizmi bo‘yicha ko‘plab izlanishlar olib borgan.
- **Hyun-key Kim Hogarth** - Koreys ayollarining ijtimoiy maqomi va jinsiy munosabatlarga doir asarlari mashhur.
- **Keith Howard** - Koreys musiqasi, xususan, “p’ansori” (an’anaviy musiqiy janr) bo‘yicha izlanish olib borgan.

- Kornelius Osgud (Cornelius Osgood),
- Yujin I. Knez (Eugene I. Knez),
- Vinsent S.R. Brandt (Vincent S.R. Brandt).
- Kornelius Osgud

Osgudning tadqiqotlari 1947-yilda AQSh harbiy ishg‘ol hukumati homiyligida amalga oshirilgan bo‘lib, u Kangxva orolida yozgi etnografik tadqiqotlar olib bordi[1]. Ushbu tadqiqotlar uning "Koreyslar va ularning madaniyati" (The Koreans and Their Culture) nomli asarining ilk etnografik qismi uchun asos bo‘lib xizmat qildi.

Yujin I. Knez

Yujin Knez 1945-yilda ishg‘ol hukumatida ofitser sifatida Koreyada faoliyat yuritishni boshlagan[2]. U 1951-yilda Kimxae hududida birinchi daliliy tadqiqotlarini o‘tkazdi va bu izlanishlar keyinchalik uning dissertatsiyasining asosini tashkil qildi. Lekin uning dastlabki tadqiqotlari bir necha o‘n yillar o‘tibgina to‘liq nashr etildi, va bu tadqiqotlar keyinchalik olib borilgan izlanishlar bilan boyitildi.

Vinsent S.R. Brandt

Brandt o‘z faoliyatini 1952-53-yillarda Janubiy Koreyada AQSh diplomati sifatida boshladi. U ushbu davrda og‘ir sharoitda faoliyat yuritib, hatto o‘q yomg‘irlari ostida ishlashga to‘g‘ri kelgan. Keyinchalik, 1966-yilda, u antropologiya bo‘yicha magistrlik dissertatsiyasi uchun ilmiy tadqiqot o‘tkazish maqsadida Koreyaga qaytib keldi.

Antropologiya va tarix o‘rtasidagi bog‘liqlik

XX asr o‘rtalaridagi Amerika antropologiyasi, xususan, Koreya bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar, Evans-Pritchardning ijtimoiy antropologiyani tarixiylik bilan bog‘lash haqidagi tanqidiy fikrlariga to‘liq mos kelmasligi mumkin edi. Chunki Koreya o‘zining uzoq va yuqori saviyali yozma tarixiy an‘analari bilan tanilgan edi. Bu holat “tarixsiz xalqlar” tushunchasiga zid edi, chunki Eric Wolf (Yevropa tarixchilarining qarashlarini tanqid qilgan olim) ushbu atamani tahqirli ohangda ishlatib, Yevropa tarixiy tasavvurlari ichida “tarixsiz” deb hisoblangan xalqlarni nazarda tutgan edi. Ammo Koreya bu tushunchaga tushmagan, chunki xorijiy tadqiqotchilar ham Koreyaning kuchli tarixiy an‘analarini tan olishgan.

Bundan tashqari, AQShda Koreyani o‘rganishda tarix fanining antropologiyaga nisbatan ustunligi ancha kuchli bo‘lgan. Hatto ba’zi amerikalik antropologlar (masalan, Osgud) o‘z ishlarida tarixiy bo‘limlarni kiritishgan, shuningdek, bu bo‘limlar ba’zan o‘zining alohida muhim qismini tashkil etgan.

Struktural funksionalizm va modernizatsiya nazariyasining ta’siri

Shunga qaramay, Koreya qishloqlarini o‘rganish XX asr o‘rtalaridagi Afrika yoki Polineziya jamiyatlarini o‘rganishdan unchalik farq qilmagan. Ko‘pgina tadqiqotlar, xuddi boshqa qit’alarda bo‘lgani kabi, struktural funksionalizm merosini davom ettirdi. Bu yondashuv ijtimoiy barqarorlikni saqlab qolishga asoslangan tizimlarni tahlil qilishga e’tibor qaratdi. Shu sababli, ijtimoiy o‘zgarish va madaniy o‘zgarish tushunchalari Koreya qishloqlarini o‘rganishda to‘liq aks etmagan.

Bu davrdagi Koreya qishloqlarini o‘rganuvchi tadqiqotchilarning g‘oyalari ko‘pincha "XX asr o‘rtalaridagi zamonaviylik" (mid-century modern), aniqrog‘i, Amerika uslubidagi modernizatsiya nazariyasi doirasida tushuntirilgan. Bu nazariya ijtimoiy rivojlanishni sodda va soddalashtirilgan model asosida tushuntirardi. Bu holat, o‘z navbatida, 19-asrning bir yo‘nalishli ijtimoiy evolyutsiya nazariyasiga o‘xshab ketardi, chunki u ijtimoiy taraqqiyotni soddalashtirilgan sxemaga joylashtirgan edi.

Brandtning XX asr o‘rtalaridagi etnografik ishi, soha uchun klassik asar hisoblanadi. Garchi bu asar qisqa bo‘lsa-da, u o‘z kontseptual yondashuvi bilan eng ko‘p qo‘llanilgan va ta’sirli asarlaridan biri bo‘ldi. Endilikda bu asarga qirq yil o‘tib chop etilgan xotira kitobi qo‘shildi. Bu xotira kitobi va uning etnografiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni qayta ko‘rib chiqish imkonini beradi. Shu sababli, men bu maqolada Brandtning ikkita asarini birgalikda ko‘rib chiqishni maqsad qilganman.

Brandtning **“Koreya qishlog‘i: Dehqonchilik va dengiz o‘rtasida”** asari XX asr o‘rtalaridagi Amerika antropologiyasidan chiqqan Koreyaga oid eng nazariy etnografik asar hisoblanadi. Ushbu kitob dastlab 1971-yilda Garvard universiteti nashriyoti tomonidan chop etilgan bo‘lib, Brandtning 1968-yilda www.sharqjurnali.uz

Garvard universitetining antropologiya bo‘limida yozilgan dissertatsiyasiga asoslangan[3]. U o‘z ishini asosan quyidagi professorlar bilan yaqin hamkorlikda olib borgan: Jon Pelzel, Duglas Oliver, Devid Mayberi-Lyuis, Ezra Vogel va Koreya tarixi bo‘yicha mutaxassis Edvard Vagner

Brandtning ushbu mavzudagi kontseptual yondashuvi XX asrning o‘rtalarida ijtimoiy antropologiyada shakllangan “modellar” va “tuzilma” tushunchalariga asoslangan edi. Bu yondashuvni “ijtimoiy antropologiyaning ideallashtirilishi” deb atash mumkin.

Brandtning ta’kidlashicha, dastlabki ijtimoiy antropologiyada "tuzilma" tushunchasi faqat mavjud ijtimoiy munosabatlarning xaritasi sifatida qaralgan. Biroq, Klod Levi-Stross va Edmund Lich kabi olimlarning ta’siri ostida bu tushuncha kengaytirilib, antropologlar tomonidan voqelikni tushuntirish uchun ishlab chiqilgan konstruksiyalar sifatida qabul qilina boshlandi. Bu konstruksiyalar “Veberning ideal tiplari” ga o‘xshash abstraktsiyalar edi.

Brandtning 2014-yilda nashr etilgan “*An Affair with Korea*” kitobi o‘zining “1960-yillarda Janubiy Koreya haqidagi xotiralari” degan sarlavhasi bilan boshlanadi. Ushbu kitob antropologiya tarixida yaxshi o‘rin tutgan yo‘nalishga mansub bo‘lib, “*A Korean Village*” asarining etnografik va nazariy tahliliga qo‘shimcha sifatida yozilgan, aniqroq va shaxsiyroq, voqealar bilan to‘ldirilgan retrospektiv asar hisoblanadi. *An Affair with Korea* So‘kpo qishlog‘ining, faqat bir namunadan ko‘ra, tez o‘zgarayotgan Janubiy Koreyada qanday bog‘liq bo‘lishini aniqroq va batafsil tasvirlaydi. Shu bilan birga, kitobda Brandtning 1992-yilda o‘tkazgan So‘kpo bo‘yicha kuzatuvlari ham keltirilgan bo‘lib, bu 1966-yilgi dalil tadqiqotlaridan keyingi o‘zgarishlarni kuzatish uchun asos yaratgan[4].

Kitobning tuzilishi qisman xronologik bo‘lib, dastlabki va oxirgi bo‘limlar Brandtning So‘kpo qishlog‘iga kelishi va undan ketishi haqida, qolgan bo‘limlar esa mavzuviy bo‘lib, baliq ovlash, qishloq diniyati va ota-o‘g‘il munosabatlari kabi mavzularga bag‘ishlangan. Brandtning uchrashuvlari, suhbatlari va munosabatlari batafsil yoritilgan, ba’zan haqiqiy ismlar yoki taxalluslar bilan, va etnografik

sintezning amalga oshirilgan cheklovlarisiz. “An Affair with Korea kitobini” “A Korean Village asarining yaratilishi” haqidagi hikoya sifatida o‘qish mumkin, bu asar bir turdagi palimpsest yoki sharh sifatida qaralishi mumkin. Biroq, keyingi kitobda A Korean Villageda to‘liq keltirilmagan voqealar ham tasvirlangan bo‘lib, bu voqealar markaziy nazariy tadqiqotlarga qo‘shimcha o‘lchovlar kiritadi.

Xulosa.

XX asr o‘rtalaridagi Koreyaga oid Amerika antropologiyasi murakkab va ko‘p qirrali jarayon edi. Ushbu jarayonda urush, AQShning Koreyani ishg‘ol qilishi va modernizatsiya nazariyalari kuchli ta’sir ko‘rsatdi. Antropologiya va tarix o‘rtasidagi Evans-Pritchardning ijtimoiy antropologiyani tarixiylik bilan bog‘lash haqidagi qarashlari Koreya holatida unchalik to‘liq amalga oshmadi. Shunga qaramay, Osgud, Knez va Brandt kabi olimlar Koreya bo‘yicha tadqiqotlarda etnografik va tarixiy yondashuvlarning uyg‘unligini ko‘rsatdilar. Shu tariqa, ular Koreya antropologiyasi uchun ham, umumiy antropologiya fanining rivojlanishi uchun ham muhim hissa qo‘shdilar.

АДАБИЁТЛАР. REFERENCES. ЛИТЕРАТУРА

1. Brandt, V. S. R. (1971). *A Korean Village: Between Farm and Sea*. Cambridge: Harvard University Press.
2. Janelli, R. L., & Janelli, D. Y. (1982). *Ancestor Worship and Korean Society*. Stanford: Stanford University Press.
3. Kendall, L. (2009). *Shamans, Nostalgias, and the IMF: South Korean Popular Religion in Motion*. Honolulu: University of Hawaii Press.
4. Robinson, M. (2007). *Korea’s Twentieth-Century Odyssey: A Short History*. Honolulu: University of Hawaii Press.